

Sarcinile și indicațiile
date de
tovarășul

NICOLAE CEAUȘESCU,

fundamente ale
activității slujitorilor
teatrului românesc
de azi

Mărturie
a
suflului
novator
adus de
Congresul
al IX-lea
al partidului

Strălucita Expunere din 28 noiembrie 1988 a tovarășului Nicolae Ceaușescu la sesiunea comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești a oferit un nou exemplu de analiză pe cit de profundă pe atât de înnoitoare a evoluției poporului român, a efortului de edificare a societății socialiste. Secretarul general — cel care înmănunchează în personalitatea sa ipostaza teoreticianului novator și aceea a practicianului curajos — a dat această Expunere o adevărată sinteză, multimilenarei istorii a poporului român deschizând un nou orizont interpretării trecutului nostru mai îndepărtat sau mai apropiat.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a referit cu principialitatea-i cunoscută și la aspectele negative din perioada ce a urmat marii colitură de la 23 August 1944. Vorbind despre etapa construcției socialiste de până în 1965, secretarul general al partidului a subliniat că „În același timp fost comise și o serie de greșeli, s-au manifestat serie de lipsuri serioase, din păcate, s-au comis chiar și unele încălcări ale legalității socialiste, care au dăunat dezvoltării socialiste a patriei noastre. Trebuie subliniat faptul că tocmai în această perioadă s-au manifestat și puternice concepții străine, de fapt antisocialiste, de negare a forței și capacității poporului român, a clasei muncitoare, de negare a înșeși istoriei, a limbii și culturii române. A existat o puternică îngrădire a activității creatoare, a apărut concepția greșită după care nu era necesară o dezvoltare proprie a științei și tehnicii“¹.

În literatura noastră, „obsedantul deceniu“ a fost evocat în repetate rânduri, astfel că unii critici au vorbit chiar de o anumită saturație. Dacă ea există, faptul se explică — așa credem noi — nu prin mulțimea scrierilor consacrate acestei teme, ci prin repetarea aceleiași scheme la un nivel artistic deficitar. Dacă aceste multe scrieri s-ar fi ridicat la nivelul sesiunii lui Titus Popovici **Puterea și Adevărul** sau al romanului lui Marin Preda **Cel mai iubit dintre pământeni** nu s-ar mai fi putut vorbi de sațietate.

Oricât ar părea de surprinzător, până acum nu există o cercetare istorică, vrednică de acest nume, asupra acestei prime perioade de construcție a socialismului, la care s-a referit secretarul general al par-

tidului. Un început valoros în această direcție a fost făcut cu ani în urmă de Ion Cristoiu (înțelegem că îi va veni greu să accepte afirmația noastră în paginile revistei conduse de el), care a analizat fenomenul literar în acea perioadă. O primă problemă este, desigur, aceea a stabilirii limitelor cronologice: „obsedantul deceniu”, sintagmă care a devenit un adevărat clișeu stilistic, cuprinde anii 1945—1955 (dar atunci rămâne în afară anul 1958, cu recrudescența dogmatismului) sau 1948—1958 (dar atunci „geneza” din anii 1945—1948 se plasează în afara limitelor cronologice și fenomenul dogmatismului nu mai poate fi corect înțeles)? În realitate dogmatismul nu s-a manifestat numai un deceniu; acțiunea sa nefastă s-a făcut simțită pînă la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, care l-a eliminat definitiv din viața societății românești.

Anul 1965 a fost un moment de răscruce în istoria noastră: a fost o redobîndire a identității naționale, prin înlăturarea energetică și ireversibilă a modelelor și schemelor impuse din afară, prin afirmarea hotărîrii de a aplica legile obiective ale edificării socialismului în funcție de realitățile și tradițiile naționale, prin manifestarea voinței de a fi noi înșine singurii stăpîni ai soartei noastre.

Punînd capăt dogmatismului, Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a creat climatul necesar criticii deformărilor — unele mergînd pînă la aberație — și practicilor generate de această alienată și alienantă orientare. Una dintre primele opere dramatice axate pe această temă a fost piesa Eugeniei Busuioceanu, **Timp și adevăr**. În textul explicativ ce precede piesa, autoarea se confesează „Intr-o asemenea perioadă (a dogmatismului — n.n.) în care nedreptatea făcea mare gălăgie s-a comis și cu mine un abuz. Și nu l-am putut uita cu cît în acea perioadă s-au comis abuzuri care au luat forme de-a dreptul dramatice, tragice chiar”².

Cele trei acte ale piesei sînt separate de cîte un deceniu (1948—1958—1969), punctul culminant al conflictului — excluderea din partid și arestarea eroului pozitiv Victor Dumbravă — plasîndu-se în 1958. Anul nu este ales întâmplător: a fost în 1958 — simpla răsfoire a presei este concludentă — o revenire a practicilor de represiune în forme brutale, atît de agreate de exponenții dogmatismului.

Îmi îngădui aici să adaug propria-mi mărturie: am asistat în acel an, la Insti-

tutul de Istorie (care pe atunci nu purta, nu putea să poarte numele fondatorului său, Nicolae Iorga), la o ședință în care o cercetătoare a fost sancționată pentru că publicase în revista „Studii” o notă bibliografică despre o lucrare consacrată răscoalei țărănești din 1907, în care semnală și unele inadvertențe; i s-a reproșat că furnizase, în acest fel, „argumente” imperialiștilor occidentali pentru a ne denigra!

Acuzația adusă în piesă lui Victor Dumbravă, de a fi trădat interesele țării, colaborînd cu britanicul Wells, se înscrie în aceeași structură de gîndire: ea reprezintă doar o amplificare a culpabilității și, evident, consecințele sînt mult mai grave: ceea ce la Institutul de Istorie s-a încheiat cu un vot de blam, în **Timp și adevăr** se încheie cu o lungă detenție.

Eugenia Busuioceanu este preocupată să demonteze mecanismul denunțului și al represiunii, pentru a dezvălui mobilurile meschine, sordide ale acțiunilor pretins „revoluționare”.

Fiindcă unul din marile merite ale piesei este de a „demasca” (preluăm un termen de curentă folosire în perioada dogmatismului) falsul revoluționarism, sub care s-a deghizat un carierism de duzină. Există, desigur, în toate perioadele revoluționare — istoria o dovedește cu prisosință —, manifestări de exaltare, judecate mai tirziu ca deplasate sau chiar ridicole, dar care, în viltoria marilor răsturnări de structuri și valori, apar perfect legitime. Revoluția Franceză oferă nenumărate exemple în această privință. O fetiță de 11 ani și jumătate este arestată „pentru că susese laptele aristocratic al mamei sale”³; un locuitor din Pont-Audmer declară că a fost arestat pentru că „a privit cu indiferență arborele libertății”⁴ (un simbol revoluționar — n.n.). Dogmatismul a mîmat însă exaltarea revoluționară.

Profesorul Constantin Dumitriu este un carierist, care profită de „vînătoarea de vrăjitoare”, dezlănțuită de dogmatici în 1958, pentru a climina, acoperindu-se cu o frazeologie „principală” și „revoluționară”, un comunist de înaltă valoare politică și științifică — Victor Dumbravă, acuzat de vini inventate, exclus din partid și arestat.

O intrigă de proporții și de consecințele celei uneltite de Dumitriu presupune pentru desfășurare și, mai ales, reușită un context favorabil. Este ceea ce piesa Eugeniei Busuioceanu reconstituie cu rigoare.

Autoarea știe să definească climatul perioadei prin situații tipice: căsătoria proiectată între Mihai Rotaru și Anca Cernat se rupe în ajunul încheierii ei, pentru că numirea ca director-adjunct a celui dinții este primejduită de prezența în dosa-

rul Anca a unui unchi — „De fapt nici nu știu bine dacă mi-e unchi. Un fel de văr de-al tatii” spune Anca —, un unchi vinovat de o teribilă „crimă”. A avut un cazan de țuică! Esența problemei este formulată lapidar și precis de comunistul Victor „Nu i-ai întrebat, Mihai ideile reacționare sînt ereditare?” A face din rudele apropiate sau depărtate factorul decisiv în evaluarea unui om înseamnă a deplasa atenția de la principal la secundar și a contesta forța educației revoluționare, a influența pe care ambianța revoluționară o exercită asupra cuiva care, prin originea sa socială, nu aparține forțelor innoitoare ale societății. Răspunsul la întrebarea lui Mihai nu poate fi decît unul: ideile reacționare nu sînt ereditare.

Dogmatismul a favorizat încercările nonvalorilor de a se substitui valorilor. Un alt comunist, profesorul Laurențiu Sturzu, explicitează situația „Mediocritățile, incapabilii, carierisții dau din coate. Chiar și cei de bună credință trăiesc cu iluzia că la noi poți ajunge oricând... Dacă tot e democrație, ANCA Asta nu e rău, STURZU Nu, sigur că nu. Numai că unii pierd măsura. Și atunci? /.../ Ia să-ți explic eu ție. Portarul încearcă să-i ia locul administratorului, administratorul pe al directorului... Contabilii visează să ajungă miniștri de finanțe sau cel puțin directori de bancă. Pînă și croitoresele se zbat să ajungă profesoare de liceu... O pensie la bătrînețe... nu strică. Cei avizi de popularitate se străduiesc să devină șpicheri la televiziune... iar cei care se pricep și îmbină cuvintele fără sens se declară poeți de versuri albe”.

Într-o astfel de lume, principiile de etică și echitate socialiste nu-și pot afla împlinirea: sub formele, mereu invocate, ale vieții noi, socialiste, se ascunde conținutul vechilor atitudini, exacerbate prin strădania permanentă de a înlătura prin orice mijloace pe concurentul indezirabil. Cînd Anca își exprimă dorința de a participa la ședința în care se discută „cazul” lui Victor, între cei doi soți are loc acest dialog, care se încheie cu o formulare memorabilă: „ANCA: Victor, crezi că mi-ar da voie să particip la ședință? Numai eu te cunosc... VICTOR (încearcă să o incurajeze): Lasă, Anca... ANCA: Dar nu-i drept. De ce o soție n-are voie să-și apere soțul? VICTOR (cu o ironie amară) Să-l reclame are voie. Să-l apere nu-i principal”. În practica dogmaticilor, „principalitatea” este măciuca utilizată pentru răpunerea adversarilor. De fiecare

dată cînd se dorește eliminarea sau anihilarea unui adversar, „principalitatea” dogmatică descoperă „păcate” închipuite ale celui vizat, în timp ce aceeași „principalitate” trece lesne cu vederea „păcate” reale. Discuția dintre Sturzu și Victor în privința promovării lui Dumitriu este, din acest punct de vedere, edificatoare „STURZU Probabil, s-a aprins sus pentru el un bec... VICTOR: ...Mare vol-taj? STURZU Altfel... VICTOR Am înțeles. Oare dacă Iorga ar fi trăit, pentru el s-ar fi aprins vreun bec? STURZU (zîmbește ironic): Știu eu? Cu atîtea păcate.”

Timp și adevăr nu și-a propus să facă procesul tuturor aspectelor dogmatismului; acesta este rostul unei cercetări istorice, sociologice și politologice, ce va trebui întreprinsă. Reprezentată la semi-centenarul făuririi Partidului Comunist Român, piesa Eugeniei Busuioceanu este mărturia suflului novator al „Epocii Nicolae Ceaușescu”, inaugurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. În atmosfera de deschidere fecundă și innoitoare spre schimbul de opinii, spre dialogul cu adevărat principial, dogmatismul și-a vădit, în toată goliciunea sa ideologică, incapacitatea de a sluji — așa cum a pretins — marilor țeluri ale socialismului.

În **Timp și adevăr**, Eugenia Busuioceanu a pus dogmatismul pe banca acuzării. Sentința istoriei s-a rostit, condamnîndu-l cu asprimea cuvenită. Dar condamnarea nu trebuie să însemne uitare. Istoricii au datoria să continue, cu mijloacele specifice ale cunoașterii științifice, procesul dogmatismului, întreprins — în spiritul documentelor de partid — de oameni de literă.

Florin CONSTANTINIU

¹ Nicolae Ceaușescu, Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești, 28 noiembrie 1988, București, Ed. Politică, 1988, p. 26.

² Eugenia Busuioceanu, Timp și adevăr. Cazul Enăchescu, București, Ed. Eminescu, 1981, p. 6.

³ Jacques Castelnau, Le Comité de Salut Public, 1793—1794, Paris, Hachette, 1941, p. 135.

⁴ Ibidem, p. 145.